

Województwo
Śląskie

Załącznik nr 1 do Śląskiego Programu Ochrony
Zdrowia Psychicznego na lata 2024-2030

**Wojewódzki program poszerzania, zróżnicowania
i unowocześniania pomocy i oparcia społecznego
dla osób z zaburzeniami psychicznymi
w zakresie pomocy i oparcia społecznego**

Departament Nadzoru Podmiotów Leczniczych i Ochrony Zdrowia
Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego

Katowice 2024

Spis treści

I. Wprowadzenie.....	4
II. Osoby i rodziny korzystające z pomocy społecznej.....	7
III. Infrastruktura i kadry pomocy społecznej.....	10
IV. Cel główny i cele szczegółowe	27
Bibliografia	29
Spis tabel	30
Spis rycin	30

Wykaz skrótów

CUS	–	centrum usług społecznych
DPS	–	dom pomocy społecznej
JOPS	–	jednostka organizacyjna pomocy społecznej
MOPR	–	miejski ośrodek pomocy rodzinie
OPS	–	ośrodek pomocy społecznej
PCPR	–	powiatowe centrum pomocy rodzinie
PO	–	placówki oświatowe
PWDL	–	podmioty wykonujące działalność leczniczą
ROPS	–	Regionalny Ośrodek Pomocy Społecznej Województwa Śląskiego
SPSWSL	–	Strategia Polityki Społecznej Województwa Śląskiego na lata 2020-2030
ŚDS	–	środowiskowy dom samopomocy
UMWSL	–	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego

I. Wprowadzenie

Ochrona zdrowia psychicznego mieszkańców województwa śląskiego stanowi ważny obszar polityki zdrowotnej Samorządu Województwa Śląskiego. Zaburzenia psychiczne bardzo często są przyczyną powstawania trudnych sytuacji życiowych, których dane osoby nie są w stanie przezwyciężyć. Osoby z zaburzeniami psychicznymi bardzo często mają trudności z samodzielnym funkcjonowaniem społecznym i są zagrożone wykluczeniem społecznym, w związku z czym bardzo istotne jest zapewnienie im wielowymiarowej pomocy i oparcia społecznego, które jest niezbędne do odpowiedniego funkcjonowania w środowisku społecznym i rodzinnym.

Wojewódzki Program poszerzania, zróżnicowania i unowocześniania pomocy i oparcia społecznego dla osób z zaburzeniami psychicznymi w zakresie pomocy i oparcia społecznego powstał na podstawie zapisów Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 30 października 2023 r. w sprawie Narodowego Programu Ochrony Zdrowia Psychicznego na lata 2023-2030¹. Celem głównym Programu jest upowszechnienie zróżnicowanych form pomocy i oparcia społecznego na terenie województwa śląskiego, a jego realizacja przyczyni się do poprawy jakości życia osób z zaburzeniami psychicznymi.

Ustawa o ochronie zdrowia psychicznego² definiuje zdrowie psychiczne jako fundamentalne dobro osobiste człowieka, wskazując jednocześnie, że ochrona praw osób z zaburzeniami psychicznymi należy do obowiązków państwa, w tym organów administracji rządowej i samorządowej oraz instytucji do tego powołanych. Ochrona zdrowia psychicznego obejmuje realizację zadań dotyczących m.in. zapewnienia osobom z zaburzeniami psychicznymi wielostronnej i powszechnie dostępnej opieki zdrowotnej oraz innych form opieki i pomocy niezbędnych do życia w środowisku rodzinnym i społecznym. Działania te realizowane są poprzez zapewnienie wsparcia społecznego, definiowanego jako obiektywnie istniejące i dostępne sieci społeczne, które pełnią funkcję pomocną wobec osób, znajdujących się w trudnej sytuacji³. Współczesny model wsparcia społecznego rozpatruje się jako uzupełniające się systemy, funkcjonujące w obszarze działań pomocowych. Do systemów tych zalicza się rodzinę, grupy samopomocy, pośrednie systemy pomocy (realizowane przez organizacje pozarządowe), formalny system pomocy medycznej, edukacyjnej i ekonomicznej, a także formalny system pomocy społecznej, reprezentowany przez pracowników socjalnych, profesjonalnie przygotowanych do świadczeń pomocowych⁴.

Pomoc społeczna jest instytucją polityki społecznej państwa, mającą na celu umożliwienie osobom i rodzinom przezwyciężanie trudnych sytuacji życiowych, których nie są one w stanie pokonać, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości. Pomoc społeczna wspiera

¹ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 30 października 2023 r. w sprawie Narodowego Programu Ochrony Zdrowia Psychicznego na lata 2023-2030 [Dz.U. 2023 poz. 2480].

² Ustawa z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego [Tekst jedn. Dz.U. 2024 poz. 917].

³ Sęk H., Cieślak R., Wsparcie społeczne – sposoby definiowania, rodzaje i źródła wsparcia, wybrane koncepcje teoretyczne, w: Wsparcie społeczne, stres i zdrowie, red. H. Sęk, R. Cieślak, PWN, Warszawa 2004, s. 14.

⁴ Marszałek L., Systemy wsparcia społecznego w procesie rehabilitacji osób niepełnosprawnych, Seminare 26, 2009, s. 201-213.

osoby i rodziny w wysiłkach zmierzających do zaspokojenia niezbędnych potrzeb i umożliwiania im życia w warunkach odpowiadających godności człowieka. Pomoc ta polega w szczególności na przyznawaniu i wypłacaniu przewidzianych ustawą o pomocy społecznej świadczeń, pracy socjalnej, prowadzeniu i rozwoju niezbędnej infrastruktury socjalnej, analizie i ocenie zjawisk rodzących zapotrzebowanie na świadczenia z pomocy społecznej, realizacji zadań wynikających z rozeznaczonych potrzeb społecznych, rozwijaniu nowych form pomocy społecznej i samopomocy w ramach zidentyfikowanych potrzeb⁵.

Pomoc społeczna w porozumieniu z podmiotami leczniczymi udzielającymi świadczeń zdrowotnych w zakresie psychiatrycznej opieki zdrowotnej organizuje na obszarze swojego działania oparcie społeczne dla osób, które z powodu choroby psychicznej lub upośledzenia umysłowego mają poważne trudności w życiu codziennym, zwłaszcza w kształtowaniu swoich stosunków z otoczeniem, w zakresie edukacji, zatrudnienia oraz w sprawach bytowych. Oparcie społeczne polega w szczególności na⁶:

- 1) podtrzymywaniu i rozwijaniu umiejętności niezbędnych do samodzielnego, aktywnego życia,
- 2) organizowaniu w środowisku społecznym pomocy ze strony rodziny, innych osób, grup, organizacji społecznych i instytucji,
- 3) udzielaniu pomocy finansowej, rzeczowej oraz innych świadczeń na zasadach określonych w ustawie o pomocy społecznej.

Zgodnie z treścią art. 7 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, wsparcia udziela się osobom i rodzinom w szczególności z powodu⁷:

- 1) ubóstwa,
- 2) sieroctwa,
- 3) bezdomności,
- 4) bezrobocia,
- 5) niepełnosprawności,
- 6) długotrwałej lub ciężkiej choroby,
- 7) przemocy domowej,
- 8) potrzeby ochrony ofiar handlu ludźmi,
- 9) potrzeby ochrony macierzyństwa lub wielodzietności,
- 10) bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego, zwłaszcza w rodzinach niepełnych lub wielodzietnych,
- 11) trudności w integracji cudzoziemców, którzy uzyskali w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy, ochronę uzupełniającą lub zezwolenie na pobyt czasowy,
- 12) trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego,
- 13) alkoholizmu lub narkomanii,
- 14) zdarzenia losowego i sytuacji kryzysowej,

⁵ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej [Tekst jedn. Dz.U. 2024 poz. 1283].

⁶ Ustawa z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego [Tekst jedn. Dz.U. 2024 poz. 917].

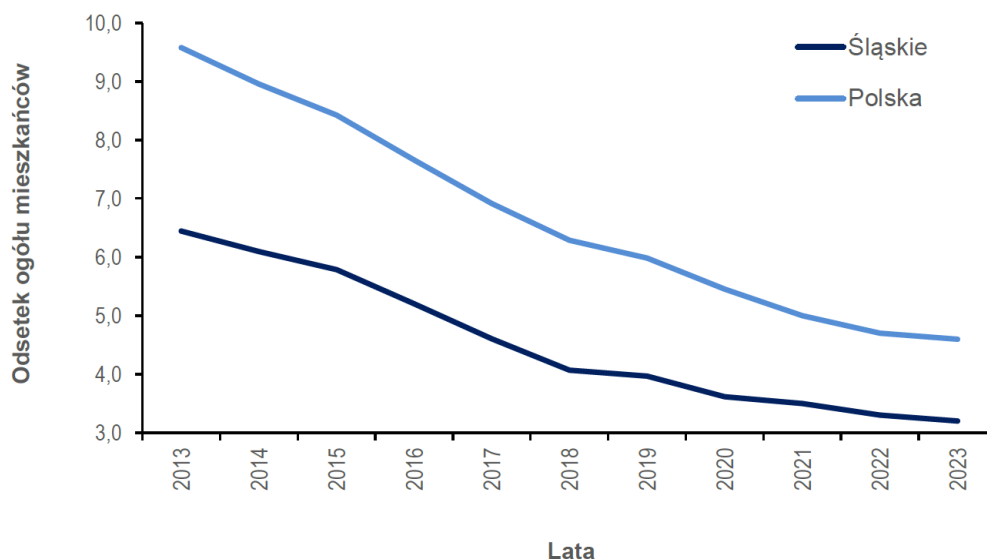
⁷ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej... op. cit.

15) klęski żywiołowej lub ekologicznej.

Z perspektywy planowania działań w ramach realizacji regionalnych programów ochrony zdrowia psychicznego szczególnie istotna wydaje się pomoc udzielana z powodu długotrwałej lub ciężkiej choroby, niepełnosprawności, a także alkoholizmu lub narkomanii. Niemniej jednak nie należy zapominać, że również pozostałe z ww. przyczyn ustawowych udzielania pomocy społecznej mogą stanowić podłoże dla rozwoju zaburzeń psychicznych i zaburzeń zachowania w przyszłości. Odnosząc się do długotrwałych i ciężkich chorób należy także podkreślić, że oczywiście bardzo istotne jest zapewnienie pomocy i oparcia społecznego osobom cierpiącym na problemy w obszarze zdrowia psychicznego, jednak niemniej istotne jest dbanie o zapewnienie tego rodzaju wsparcia osobom dotkniętym problemami w obszarze zdrowia fizycznego. Niedostateczne zaopiekowanie osób z chorobą przewlekłą upośledzającą fizyczne funkcjonowanie w społeczeństwie, może w konsekwencji prowadzić do pojawienia się problemów zdrowia psychicznego, wynikających z nieradzenia sobie z chorobą.

II. Osoby i rodziny korzystające z pomocy społecznej

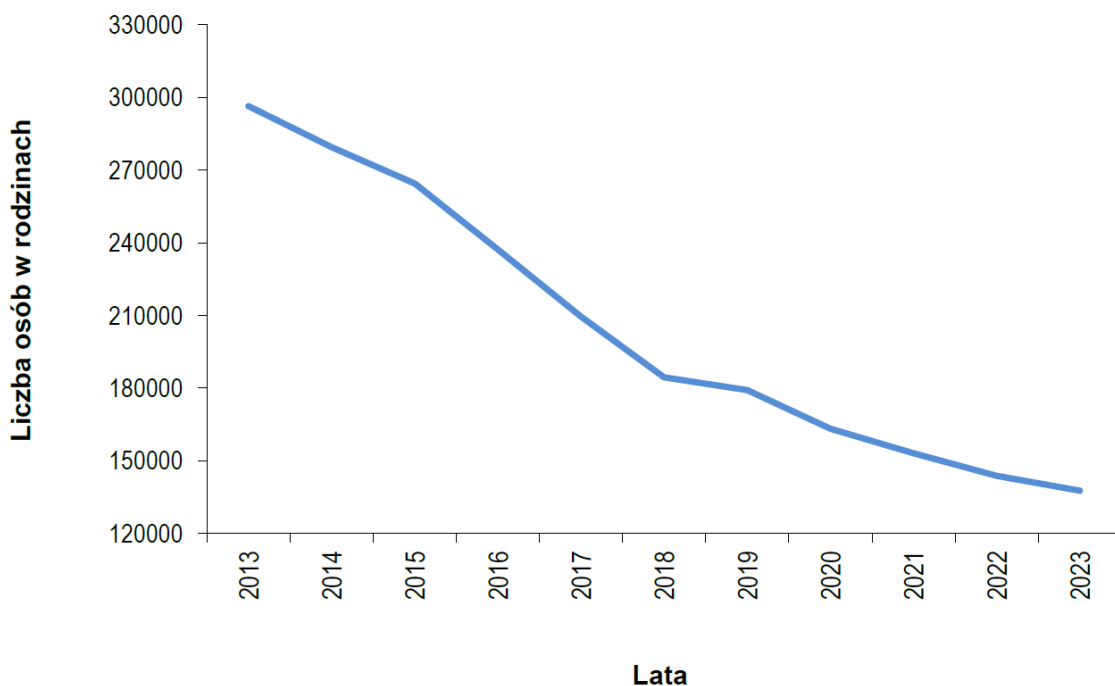
W 2023 r. w województwie śląskim pomocą społeczną objęte były 73 262 rodziny, liczące łącznie 137 644 osoby. Odsetek ludności korzystającej z pomocy społecznej był niższy niż przeciętnie w kraju i kształtował się na poziomie 3,2%, w całej Polsce było to 4,6% (ryc. 1). W 2023 roku w stosunku do 2022 roku liczba wspieranych rodzin zmniejszyła się o 3 339, tj. o 4,4%, natomiast liczba osób w tych rodzinach zmniejszyła się o 6 112, tj. o 4,3%. W ostatniej dekadzie obserwuje się znaczny spadek liczby osób objętych pomocą społeczną (ryc. 2)⁸.

Ryc. 1. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną ogółem jako odsetek ogółu mieszkańców – województwo śląskie i Polska, lata 2013-2023.

Źródło: Ocena zasobów pomocy społecznej Województwo śląskie 2024, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego, Katowice, czerwiec 2024.

⁸ Ocena zasobów pomocy społecznej Województwo śląskie 2024, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego, Katowice, czerwiec 2024.

Ryc. 2. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną ogółem w województwie śląskim w latach 2013-2023.

Źródło: Ocena zasobów pomocy społecznej Województwo śląskie 2024, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego, Katowice, czerwiec 2024.

Jak zaznacza Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego, wskaźnik obrazujący udział mieszkańców objętych pomocą społeczną, choć niezwykle ważny, nie może być traktowany jako decydujący wyznacznik sytuacji w obszarze pomocy społecznej. Wynika to z faktu, iż jest on wypadkową wielu czynników, w tym: społecznych, ekonomicznych, demograficznych, kulturowych, infrastrukturalnych czy też prawnych. Wzrost jego wartości może być spowodowany zarówno czynnikami niekorzystnymi, np. wzrostem poziomu bezrobocia, jak i korzystnymi np. rozwojem infrastruktury pomocy społecznej. Z kolei spadek wartości opisywanego wskaźnika może wynikać zarówno z poprawy sytuacji na rynku pracy, jak też ze wzrostu poziomu migracji zarobkowych, przeniesienia części zadań pomocy społecznej do innych obszarów administracji, bądź też braku weryfikacji w danym roku wysokości kryteriów dochodowych uprawniających do ubiegania się o wsparcie. W celu uzyskania dokładniejszego obrazu sytuacji w regionie warto przyrzeć się rozkładowi przyczyn korzystania z pomocy społecznej⁹.

Najczęstszym powodem korzystania z pomocy społecznej w województwie śląskim w 2023 r. była długotrwała lub ciężka choroba. Pomocą z tego tytułu objęto 46 911 osób w rodzinach korzystających ze wsparcia (34,1% ogółu). Powód ten po raz pierwszy stał się dominujący. Przez lata wiodącymi przyczynami były ubóstwo czy też bezrobocie. Kolejnymi powodami korzystania z pomocy społecznej były: ubóstwo (33,4%), niepełnosprawność (28%), bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego (26,5%) oraz bezrobocie

⁹ Ibidem.

(26,4%). Ponadto ze wsparcia systemu pomocy społecznej skorzystało także 6 877 osób borykających się z problemem alkoholizmu (5%) oraz 545 osób – z powodu narkomanii (0,4%). Szczegółowe dane przedstawiono w tabeli I.

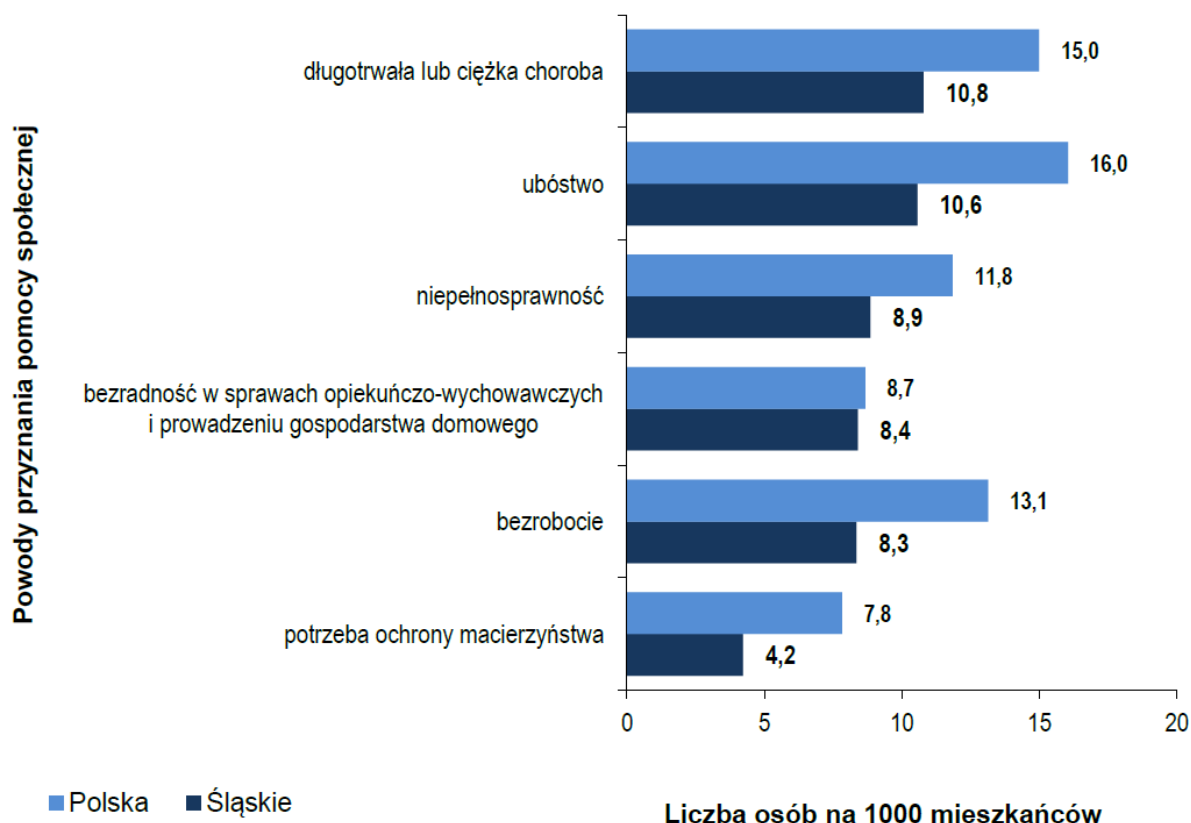
Tab. I. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną wg powodów udzielenia pomocy – województwo śląskie, 2023 r.

Powód udzielenia pomocy	Liczba osób	% ogółu
długotrwała lub ciężka choroba	46 911	34,1%
ubóstwo	45 926	33,4%
niepełnosprawność	38 500	28,0%
bezzadność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego	36 508	26,5%
bezrobocie	36 277	26,4%
potrzeba ochrony macierzyństwa	18 377	13,4%
alkoholizm	6 877	5,0%
bezdolność	6 072	4,4%
przemoc domowa	3 613	2,6%
trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego	1 657	1,2%
sytuacja kryzysowa	865	0,6%
narkomania	545	0,4%
zdarzenie losowe	536	0,4%
trudności w integracji osób, które otrzymały status uchodźcy, ochronę uzupełniającą lub zezwolenie na pobyt czasowy	195	0,1%
sieroctwo	62	<0,1%
potrzeba ochrony ofiar handlu ludźmi	39	<0,1%
klęska żywiołowa lub ekologiczna	9	<0,1%
Ogółem osoby w rodzinach korzystające z pomocy	137 644	100,0%

* Dana rodzina i jej członkowie mogli być objęci pomocą z więcej niż jednego powodu.

Źródło: Ocena zasobów pomocy społecznej Województwo śląskie 2024, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego, Katowice, czerwiec 2024.

Porównując wskaźniki liczby osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej według najczęstszych przyczyn jej udzielenia, w odniesieniu do liczby ludności w województwie śląskim i w całym kraju, można stwierdzić, że w 2023 r. wszystkie wskaźniki dla województwa śląskiego były niższe, czasem znacznie, od analogicznych dla całej Polski (ryc. 3).

Ryc. 3. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną w odniesieniu do liczby mieszkańców wg powodów udzielenia pomocy – województwo śląskie i Polska, 2023 r., część I.

Źródło: Ocena zasobów pomocy społecznej Województwo śląskie 2024, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego, Katowice, czerwiec 2024.

III. Infrastruktura i kadry pomocy społecznej

Infrastruktura pomocy społecznej

Zadania z zakresu pomocy społecznej w województwie śląskim realizowane są na wszystkich poziomach podziału administracyjnego. Na szczeblu województwa zadaniami tego rodzaju zajmuje się Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego, będący jednostką organizacyjną Urzędu Marszałkowskiego Województwa Śląskiego, oraz Wydział Rodziny i Polityki Społecznej Śląskiego Urzędu Wojewódzkiego w Katowicach. Na szczeblach gminy i powiatu działa cały wachlarz instytucji świadczących szeroki zakres usług osobom, rodzinom i grupom wymagającym wsparcia. Zadania pomocy społecznej w gminach koordynują ośrodki pomocy społecznej (OPS) i centra usług społecznych (CUS), natomiast w powiatach – powiatowe centra pomocy rodzinie (PCPR). W miastach na prawach powiatu zadania OPS-ów / CUS-ów i PCPR-ów realizują miejskie ośrodki pomocy społecznej (MOPS), które mogą być nazwane miejskimi ośrodkami pomocy rodzinie (MOPR)¹⁰. Charakterystykę wybranych instytucji pomocy społecznej, funkcjonujących na terenie województwa śląskiego w 2023 r., przedstawiono

¹⁰ Ocena zasobów pomocy społecznej Województwo śląskie 2024... op. cit.

w podrozdziale IV.4. Śląskiego Programu Ochrony Zdrowia Psychicznego na lata 2024-2030 (Zasoby systemu wsparcia społecznego w województwie śląskim).

Na koniec 2023 r. w województwie śląskim, na poziomie gminy i powiatu, działało ogółem **790 jednostek pomocy społecznej**. Wśród nich znalazły się **164 ośrodki pomocy społecznej (OPS)**, **3 centra usług społecznych (CUS)** oraz **17 powiatowych centrów pomocy rodzinie (PCPR)**. Liczba i rozmieszczenie ww. jednostek ma charakter stały, dlatego też umownie można nazwać je podstawowymi. Dla odróżnienia pozostałe rodzaje jednostek pomocy społecznej w niniejszym Programie określono jako specjalistyczne¹¹. Wśród 606 specjalistycznych jednostek pomocy społecznej działających na terenie województwa śląskiego na koniec 2023 r. znalazło się¹²:

- **241 mieszkań treningowych/wspomaganych** (w tym 152 mieszkania treningowe i 89 mieszkań wspomaganych),
- **219 ośrodków wsparcia** (w tym 72 dzienne domy pomocy, 59 klubów samopomocy inne niż kluby samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi, 49 środowiskowych domów samopomocy, 20 schronisk dla osób bezdomnych, 7 domów dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży, 7 schronisk dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi, 6 „innych ośrodków wsparcia”, 1 klub samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi¹³),
- **96 domów pomocy społecznej (DPS)** prowadzonych na zlecenie powiatu/gminy,
- **17 ośrodków interwencji kryzysowej (OIK)** (w tym 17 dla ofiar przemocy w rodzinie i 15 dla ofiar handlu ludźmi¹⁴),
- **16 noclegowni,**
- **14 ogrzewalni,**
- **3 placówki specjalistycznego poradnictwa** (głównie rodzinnego).

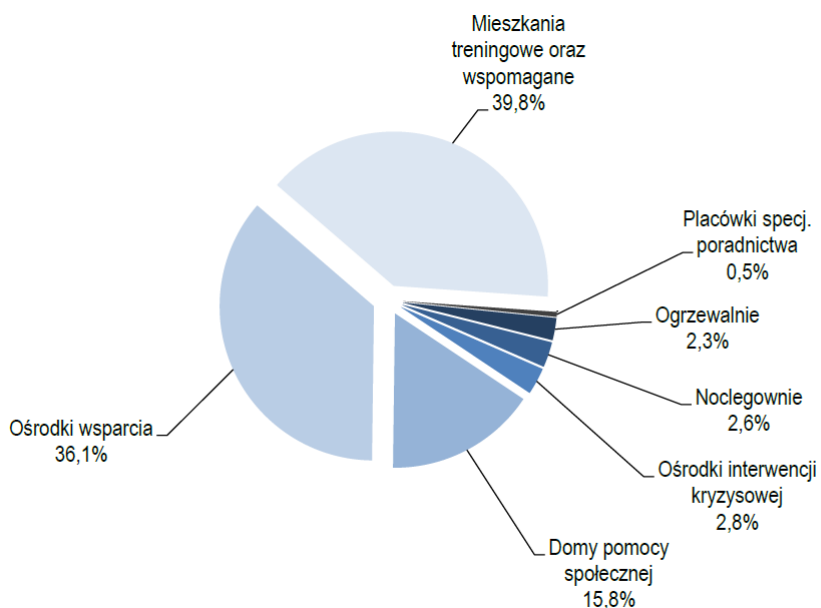
Strukturę specjalistycznych jednostek pomocy społecznej przedstawiono za pomocą ryciny 4, natomiast rodzaje ośrodków wsparcia – na rycinie 5.

¹¹ Ibidem.

¹² Ibidem.

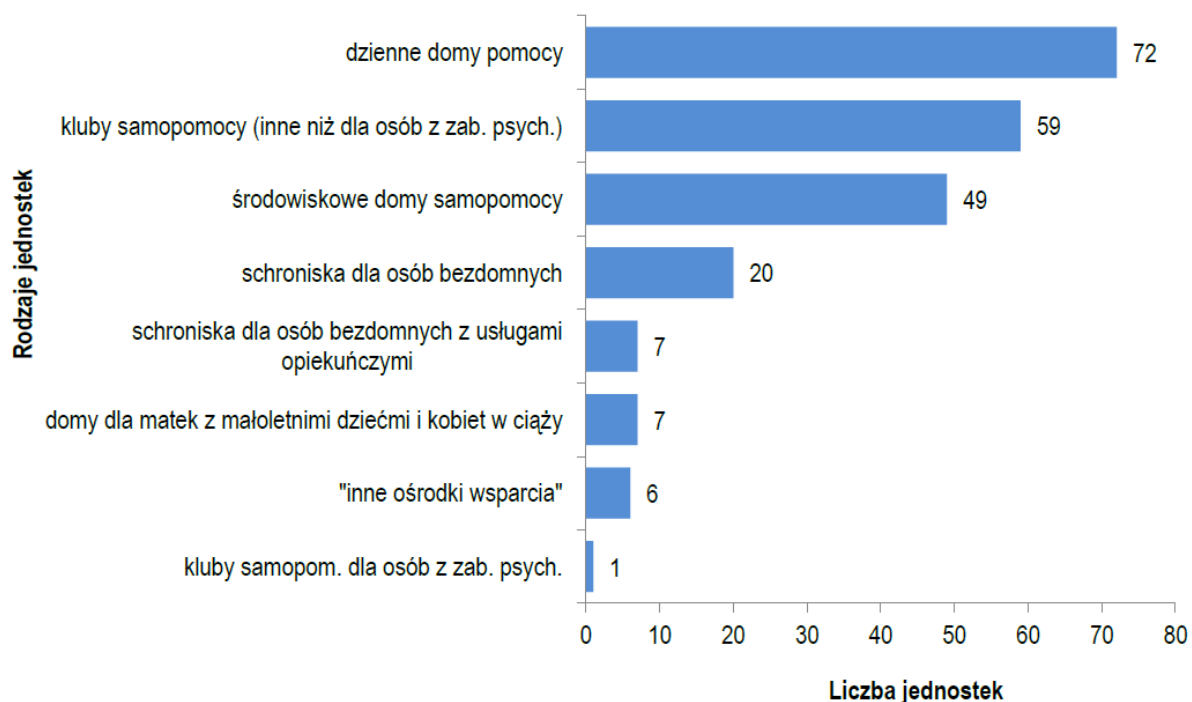
¹³ Liczba ośrodków wsparcia wg rodzajów nie sumuje się do ogólnej liczby tego rodzaju jednostek, gdyż dany ośrodek mógł należeć do więcej niż jednej kategorii.

¹⁴ Liczba ośrodków interwencji kryzysowej dla ofiar przemocy w rodzinie i dla ofiar handlu ludźmi nie sumuje się do ogólnej liczby ośrodków interwencji kryzysowej, gdyż dany ośrodek mógł jednocześnie udzielać wsparcia obu ww. grupom osób potrzebujących.

Ryc. 4. Struktura specjalistycznych jednostek pomocy społecznej – województwo śląskie, stan na koniec 2023 r. (N=606).

Źródło: Ocena zasobów pomocy społecznej Województwo śląskie 2024, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego, Katowice, czerwiec 2024.

Ryc. 5. Ośrodki wsparcia w województwie śląskim, stan na koniec 2023 r., N=219.

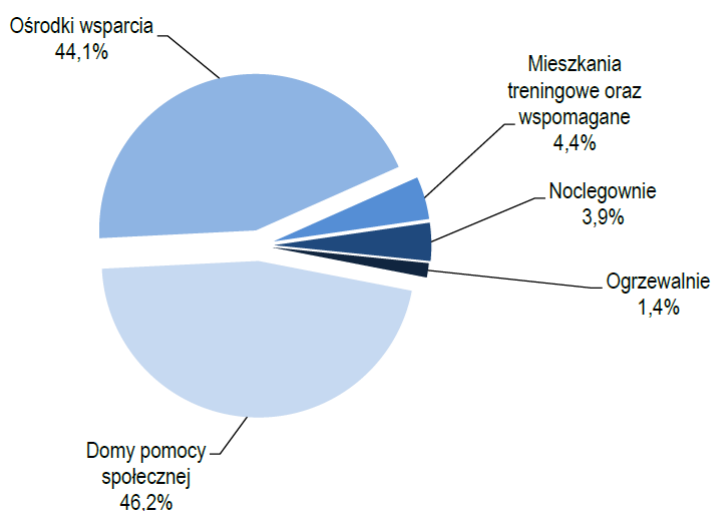
Źródło: Ocena zasobów pomocy społecznej Województwo śląskie 2024, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego, Katowice, czerwiec 2024.

Poza domami pomocy społecznej prowadzonymi na zlecenie gminy/powiatu na terenie województwa śląskiego działa także 7 DPS-ów prowadzonych przez organizacje pozarządowe

(fundacje lub stowarzyszenia) lub też w ramach działalności gospodarczej - bez zlecenia powiatu lub gminy. Jednostki te dysponują łącznie 417 miejscami¹⁵.

W latach 2013-2023, w zakresie liczby specjalistycznych jednostek pomocy społecznej, obserwuje się trend wzrostowy. W analizowanym okresie największą ich liczbę zanotowano w 2023 roku – 606, natomiast najmniejszą w roku 2015 roku – 420. W latach 2022-2023 bilans liczby jednostek pomocy społecznej zwiększył się o 76, tj. o 14,4%. W tym czasie przybyło przede wszystkim klubów samopomocy innych niż dla osób z zaburzeniami psychicznymi (36 placówek), mieszkań treningowych (26), mieszkań wspomaganych (18) oraz dziennych domów pomocy (9 jednostek)¹⁶.

Liczba miejsc, którymi na koniec 2023 r. dysponowały placówki całodobowe, środowiskowe oraz mieszkanie treningowe/wspomagane wyniosła 18 496. Strukturę tych miejsc ze względu na rodzaj jednostek przedstawiono na rycinach 6-7.

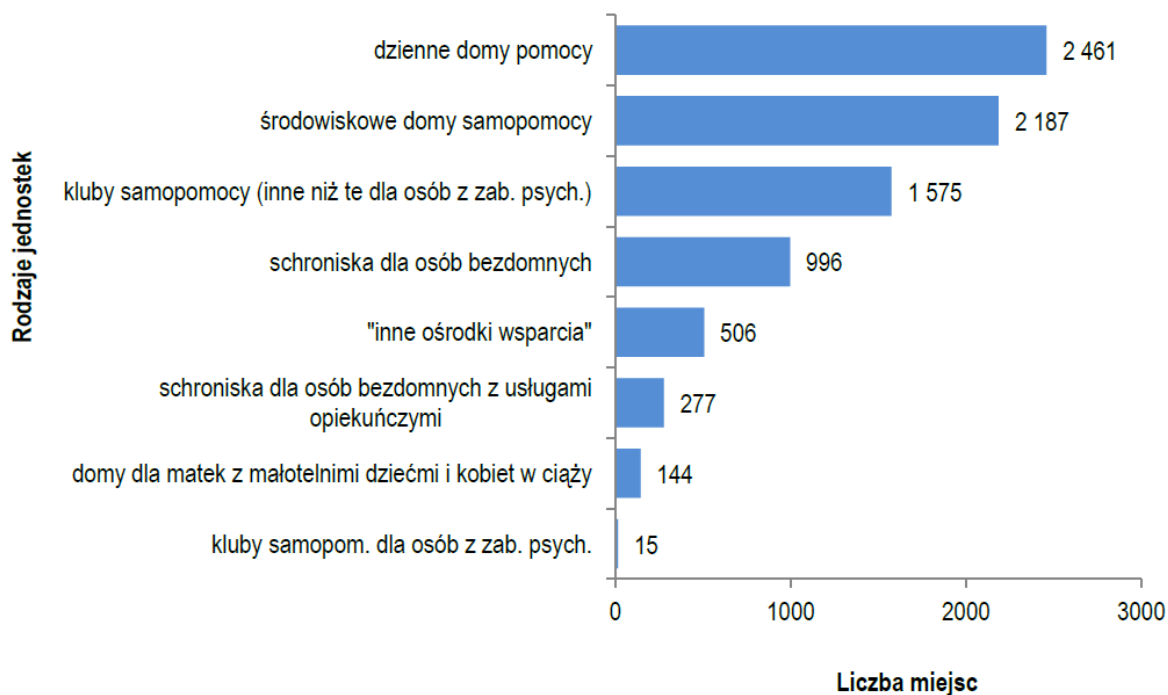

Ryc. 6. Struktura miejsc w specjalistycznych jednostkach pomocy społecznej – województwo śląskie, stan na koniec 2023 r. (N=18 496).

Źródło: Ocena zasobów pomocy społecznej Województwo śląskie 2024, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego, Katowice, czerwiec 2024.

¹⁵ Śląski Urząd Wojewódzki w Katowicach, Rejestr domów pomocy społecznej – stan na wrzesień 2024 r. [<https://www.katowice.uw.gov.pl>].

¹⁶ Ocena zasobów pomocy społecznej Województwo śląskie 2024... op. cit.

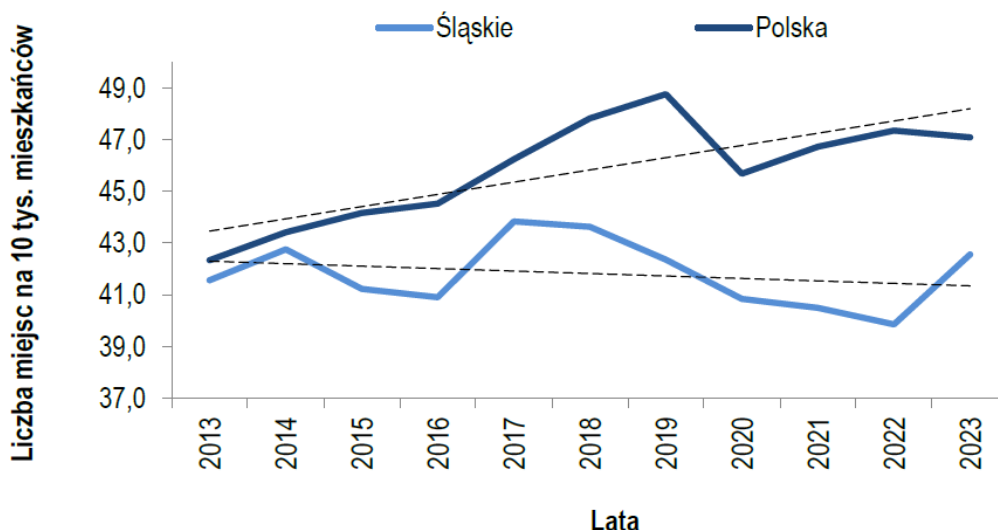

Ryc. 7. Miejsca w ośrodkach wsparcia – województwo śląskie, stan na koniec 2023 roku, (N=8 161).

Źródło: Ocena zasobów pomocy społecznej Województwo śląskie 2024, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego, Katowice, czerwiec 2024.

W 2023 roku ogólny wskaźnik liczby miejsc w jednostkach pomocy społecznej w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców był w województwie śląskim znacznie niższy niż w Polsce i wynosił 42,6 wobec 47,1 dla całego kraju. W miastach na prawach powiatu jego wartość kształtowała się na poziomie 43,8, a w powiatach ziemskich - 41,0. W 2023 r. najniższe jego wartości zanotowano w podregionach: tyskim (32,8), rybnickim (35,9) i gliwickim (37,6); natomiast na poziomie powiatów w: kłobuckim (5,1), m. Żory (20,7) oraz rybnickim (22,7). Przez cały okres 2013-2023 województwo śląskie charakteryzowało się niższymi od ogólnopolskich wartościami wskaźnika liczby miejsc w jednostkach pomocy społecznej w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców, choć w 2023 roku, zwłaszcza w porównaniu z rokiem 2022, różnica ta zmniejszyła się¹⁷ (ryc. 8).

¹⁷ Ibidem.

Ryc. 8. Specjalistyczne jednostki pomocy społecznej – liczba miejsc na 10 tys. mieszkańców w województwie śląskim i w Polsce w latach 2013-2023.

Źródło: Ocena zasobów pomocy społecznej Województwo śląskie 2024, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego, Katowice, czerwiec 2024.

Osoby z zaburzeniami psychicznymi i zaburzeniami zachowania mogą być beneficjentami pomocy udzielanej przez wszystkie jednostki pomocy społecznej, natomiast z uwagi na charakter dotyczących ich problemów zdrowotnych szczególną uwagę w tym przypadku należy zwrócić na możliwość uzyskania pomocy w DPS-ach dla osób przewlekle psychicznie chorych, DPS-ach dla osób niepełnosprawnych intelektualnie oraz w ośrodkach wsparcia, takich jak: środowiskowe domy samopomocy i kluby samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi. Za bardzo istotne dla tej szczególnej grupy beneficjentów uznać należy także specjalistyczne usługi opiekuńcze świadczone przez ośrodki pomocy społecznej.

Jak już wspomniano, w województwie śląskim funkcjonuje 96 DPS-ów prowadzonych na zlecenie powiatu/gminy oraz 7 prowadzonych poza takimi zleceniami. Wśród tych jednostek znajduje się **17 DPS-ów dla osób przewlekle psychicznie chorych** oraz **26 DPS-ów dla osób niepełnosprawnych intelektualnie**. Ostatnie z wymienionych oferują pomoc wyłącznie osobom dorosłym (12 placówek), wyłącznie dzieciom i młodzieży (3 placówki) lub obu wymienionym grupom osób (11 placówek). DPS-y dla osób przewlekle psychicznie chorych dysponują łącznie 1 930 miejscami przeznaczonymi dla mieszkańców, w przypadku DPS-ów dla osób niepełnosprawnych intelektualnie jest to 1 979 miejsc (w tym 223 miejsca wyłącznie dla dzieci i młodzieży). Województwo śląskie dzieli się administracyjnie na 36 obszarów powiatowych. DPS-y dla osób przewlekle psychicznie chorych działają na terenie 14 spośród tych obszarów, DPS-y dla osób dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie na terenie 15, natomiast DPS-y dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie - na terenie 10¹⁸. Wykaz ww. DPS-ów przedstawiono w tabeli II oraz III.

¹⁸ Śląski Urząd Wojewódzki w Katowicach, Rejestr domów pomocy społecznej... op. cit.

Tab. II. Domy Pomocy Społecznej dla Osób Przewlekle Psychiczenie Chorych w województwie śląskim w roku 2024.

Lp.	Nazwa	Adres	Powiat	liczba miejsc
1	Powiatowy Dom Pomocy Społecznej - Filia "Bursztyn"	ul. Staropolska 14 43-525 Kończyce Małe	cieszyński	32
2	DPS w Będzinie	ul. Mickiewicza 2 42-506 Będzin	będziński	100
3	DPS dla Dorosłych	ul. Dworcowa 7 41-902 Bytom	m. Bytom	135
4	DPS w Blachowni,	ul. Sienkiewicza 6 42-290 Blachownia	częstochowski	158
5	DPS w Lelowie	ul. Szczekocińska 19 42-235 Lelów	częstochowski	100
6	DPS w Częstochowie	ul. Kontkiewicza 2 42-200 Częstochowa	m. Częstochowa	192
7	DPS w Lublińcu	ul. Kochcicka 14 42-700 Lubliniec	lubliniecki	245
8	DPS w Lublińcu – Filia w Koszęcinie	ul. Dąbrówki 1 42-286 Koszęcin	lubliniecki	33
9	DPS w Mysłowicach	ul. Reja 54 41-404 Mysłowice	m. Mysłowice	50
10	DPS w Piekarach Śląskich	ul. Trautmana 4 41-946 Piekary Śląskie	m. Piekary Śląskie	130
11	DPS p.w. św. Józefa	ul. Rybnicka 7 44-295 Łyski	rybnicki	124
12	DPS w Łubie	ul. Pyskowska 34 42-674 Łubie	tarnogórski	68
13	DPS w Zawierciu	ul. Rzemieślnicza 9 42-400 Zawiercie	zawierciański	162
14	DPS Konwentu Bonifratrów w Cieszynie	pl. ks. J. Londzina 1 43-400 Cieszyn	cieszyński	116
15	DPS prowadzony przez Zgromadzenie Sióstr Miłosierdzia św. Karola Boromeusza	ul. Warowna 59 43-200 Pszczyna	pszczyński	70
16	DPS prowadzony przez SS Maryi Niepokalanej	pl. Jagiełły 3 47-400 Racibórz	raciborski	170
17	DPS dla Osób Przewlekle Psychiczenie Chorych	ul. Oddz. Młodzieży Powstańczej 3 41-707 Ruda Śląska	m. Ruda Śląska	45

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Śląski Urząd Wojewódzki w Katowicach, Rejestr domów pomocy społecznej – stan na wrzesień 2024 r. [<https://www.katowice.uw.gov.pl>].

Tab. III. Domy Pomocy Społecznej dla Osób Niepełnosprawnych Intelakualnie w województwie śląskim w roku 2024.

Lp.	Nazwa	Adres	Powiat	liczba miejsc
Typ DPS: Dorośli niepełnosprawni intelektualnie				
1	Powiatowy DPS w Pogórze	ul. Zamek 132 43-430 Pogórze	cieszyński	152
2	DPS "Wędrowiec"	ul. Frenzla 204 41-908 Bytom	m. Bytom	40
3	DPS "Zameczek"	ul. Knurowska 13	gliwicki	51

		44-144 Kuźnia Nieborowska		
4	DPS w Orzeszu	ul. Traugutta 45 43-180 Orzesze	mikołowski	90
5	DPS w Miedarach	ul. Zamkowa 7 42-676 Miedary	tarnogórski	56
6	DPS dla Dorosłych prowadzony przez Zgromadzenie Sióstr Albertynek	ul. Wesola 14 42-200 Częstochowa	m. Częstochowa	85
7	DPS dla Dorosłych prowadzony przez Zgromadzenie Braci Albertynów	ul. św. Jadwigi 84/86 42-200 Częstochowa	m. Częstochowa	82
8	DPS dla Dorosłych im. św. Brata Alberta	ul. Jasna 6 42-360 Poraj	myszkowski	100
9	DPS prowadzony przez Zgromadzenie Sióstr Miłosierdzia św. Karola Boromeusza	ul. Maciejkowicka 8 41-103 Siemianowice	m. Siemianowice- Śląskie	44
10	Caritas Archidiecezji Katowickiej DPS Święty Antoni	ul. ks. bpa. Kubiny 11 41-600 Świętochłowice	m. Świętochłowice	78
11	DPS prowadzony przez Ojców Kamilianów	ul. Wolności 34 42-674 Zbrostawice	tarnogórski	95
12	Caritas Archidiecezji Katowickiej Ośrodek M.B. Uzdrawienie Chorych DPS w Knurowie	ul. Szpitalna 29 44-194 Knurów	gliwicki	90
Typ DPS: Dorośli niepełnosprawni intelektualnie oraz dzieci i młodzież niepełnosprawna intelektualnie				
13	Powiatowy DPS "Feniks"	ul. Sportowa 13 43-430 Skoczów	cieszyński	102
14	DPS "Republika"	ul. Michałkowicka 4 41-500 Chorzów	m. Chorzów	97
15	DPS "Ostoja"	ul. Kozielska 1 44-153 Sośnicowice	gliwicki	124
16	DPS "Zameczek"	ul. 74 Górnośląskiego Pułku Piechoty 2 42-700 Lubliniec	lubliniecki	73
17	DPS Zgromadzenia Córek Bożej Miłości	ul. Żywiecka 20 43-300 Bielsko - Biała	bielski	65
18	DPS Zgromadzenia Sióstr Służebniczek BDNP	ul. Mickiewicza 36 43-430 Skoczów	cieszyński	39
19	DPS "Różany Pałac" prowadzony przez Zgromadzenie Sióstr Franciszekanek Maryi Nieustającej Pomocy	ul. Kolejowa 4 47-450 Krzyżanowice	raciborski	60
20	DPS prowadzony przez Zgromadzenie Sióstr Miłosierdzia św. Karola Boromeusza w Nakle Śląskim	ul. Główna 8 42-620 Nakło Śląskie	tarnogórski	60
21	DPS Zgromadzenia	ul. Wolności 35	wodzisławski	56

	Sióstr Opatrności Bożej	41-300 Wodzisław Śląski		
22	Dom Pomocy Społecznej Najświętsze Serce Jezusa	ul. Kłodnicka 103 41-706 Ruda Śląska	m. Ruda Śląska	95
23	Ośrodek Mieszkalno- Rehabilitacyjny im. Św.Apa.Józefa Bilczewskiego Stowarzyszenia "Razem" (jednostka działająca bez zlecenia JST)	ul. Gen. Sikorskiego 48a 43-512 Bestwina	bielski	22
Typ DPS: Dzieci i młodzież niepełnosprawna intelektualnie				
24	DPS dla Dzieci prowadzony przez Zgromadzenie Sióstr Szkolnych de Notre Dame	ul. 1 Maja 12, 43-246 Strumień	cieszyński	73
25	DPS dla dzieci i Młodzieży niepełnosprawnych Intelektualnie prowadzony przez Zakon Ojców Kamilianów	ul. Damrota 7 44-145 Pilchowice	gliwicki	60
26	DPS prowadzony przez Zgromadzenie Sióstr św. Jadwigi	ul. Golasowicka 15 43-253 Pielgrzymowice	pszczyński	90

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Śląski Urząd Wojewódzki w Katowicach, Rejestr domów pomocy społecznej – stan na wrzesień 2024 r. [<https://www.katowice.uw.gov.pl>].

W województwie śląskim funkcjonuje obecnie **48 środowiskowych domów samopomocy**, w tym¹⁹:

- 5 – wyłącznie dla osób przewlekle psychicznie chorych (typ A),
- 7 – wyłącznie dla osób z niepełnosprawnością intelektualną (typ B),
- 1 – wyłącznie dla osób ze spektrum autyzmu lub niepełnosprawnościami sprzężonymi (typ D),
- 35 – dla 2-4 grup osób spośród osób przewlekle psychicznie chorych, osób z niepełnosprawnością intelektualną, osób wykazujących inne przewlekle zaburzenia czynności psychicznych oraz osób ze spektrum autyzmu lub niepełnosprawnościami sprzężonymi (typy: AB, ABC, ABCD, ABD, AC i BC).

W województwie śląskim najwięcej domów stanowią domy typu mieszanego (72% ogółu). W regionie nie funkcjonuje dom wyłącznie typu C (dla osób wykazujących inne przewlekle zaburzenia czynności psychicznych), natomiast typ ten funkcjonuje w ramach domów typu mieszanego, które obejmują wsparciem więcej niż jedną kategorię. ŚDS dysponują łącznie 2 127 miejscami dziennego pobytu oraz 21 miejscami pobytu całodobowego (w ramach działalności 4

¹⁹ Śląski Urząd Wojewódzki w Katowicach, Rejestr środowiskowych domów samopomocy – stan na wrzesień 2024 r. [<https://www.katowice.uw.gov.pl>].

placówek). ŚDS funkcjonują w 32 spośród 36 powiatów województwa śląskiego, nie ma ich w powiecie rybnickim oraz w 3 miastach na prawach powiatu (Piekary Śląskie, Siemianowice Śląskie, Żory)²⁰. Wykaz ŚDS przedstawiono w tabeli IV.

Tab. IV. Środowiskowe domy samopomocy w województwie śląskim w roku 2024.

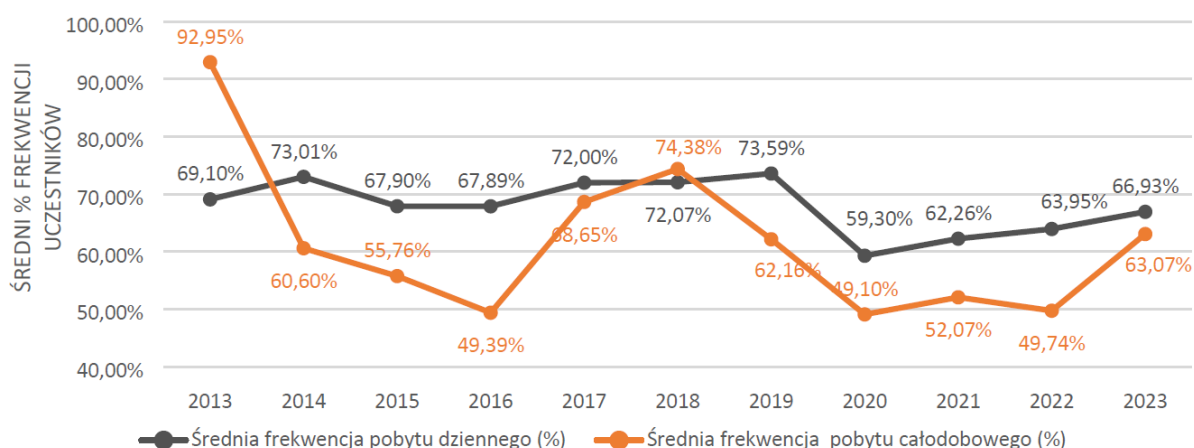
Lp.	Placówka	Adres	Powiat	liczba miejsc	Typ
1	ŚDS Czeladź	ul. Sikorskiego 5 41-253 Czeladź	będziński	50	ABD
2	ŚDS Bielsko-Biała ul. Jana III Sobieskiego 158	ul. Sobieskiego 158 43-300 Bielsko-Biała	bielski	120	B
3	ŚDS Bielsko-Biała ul. Kołłątaja 8	ul. Hugona Kołłątaja 8 43-300 Bielsko-Biała	m. Bielsko-Biała	87	ABC
4	ŚDS Łęczyny	ul. Łędzińska 26 43-140 Łęczyny	bieruńsko- łędziński	55	ABC
5	ŚDS Bytom	ul. Karpacka 25 41-907 Bytom	m. Bytom	47	AC
6	ŚDS Chorzów	ul. 3 Maja 18 41-500 Chorzów	m. Chorzów	61	AC
7	ŚDS Cieszyn	ul. Bielska 4 43-400 Cieszyn	cieszyński	34	AC
8	ŚDS Ustroń	ul. Szeroka 7 43-450 Ustroń	cieszyński	50	BC
9	ŚDS Częstochowa ul. Lakowa 101	ul. Lakowa 101 42-280 Częstochowa	m. Częstochowa	40	AB
10	ŚDS Częstochowa ul. Nowowiejskiego 15	ul. Nowowiejskiego 15 42-217	m. Częstochowa	16	D
11	ŚDS Soborzyce	ul. Plac Wolności 1 42-265 Częstochowa	częstochowski	32	AB
12	ŚDS Dąbrowa Górnicza	ul. Morcinka 15 41-303 Dąbrowa Górnicza	m. Dąbrowa Górnicza	80	ABCD
13	ŚDS Gliwice	ul. Sikorskiego 134 44-103 Gliwice	m. Gliwice	52	AB
14	ŚDS Knurów	ul. Szpitalna 29 44-194 Knurów	gliwicki	50	AB
15	ŚDS Jastrzębie- Zdrój	ul. Szkolna 1 44-335 Jastrzębie- Zdrój	m. Jastrzębie- Zdrój	60	AB
16	ŚDS Jaworzno	ul. Szczakowska 45 43-602 Jaworzno	m. Jaworzno	60	BC
17	ŚDS Katowice ul. Brata Alberta 4	ul. Brata Alberta 4 40-020 Katowice	m. Katowice	20	B
18	ŚDS Katowice ul. Gliwicka 74a	ul. Gliwicka 74a 40-854 Katowice	m. Katowice	25	B
19	ŚDS Katowice ul. Oswobodzenia 92	ul. Oswobodzenia 92 40-405 Katowice	m. Katowice	34	A
20	ŚDS Katowice ul. Tysiąclecia 41	ul. Tysiąclecia 41 40-875 Katowice	m. Katowice	34	A
21	ŚDS Krzepice	ul. Częstochowska 1 42-160 Krzepice	kłobucki	22	ABCD
22	ŚDS Lubliniec	ul. Dr. E. Cyrana 10 42-700 Lubliniec	lubliniecki	60	ABC

²⁰ Ibidem.

23	ŚDS Łaziska Górne	ul. Staszica 4 43-170 Łaziska Górne	mikołowski	20	AB
24	ŚDS Mysłowice	ul. Wielka Skotnica 39 41-400 Mysłowice	m. Mysłowice	45	ABC
25	ŚDS Myszków ul. Gałczyńskiego 6 i 7	ul. Gałczyńskiego 6 i 7 42-300 Myszków	myszkowski	40	ABC
26	ŚDS Myszków ul. Millenium 19c	ul. Millenium 19C 42-300 Myszków	myszkowski	40	ABC
27	ŚDS Żarki	ul. Steinkellera 5 42-310 Żarki	myszkowski	33	AB
28	ŚDS Grzawa	ul. Wiejska 11 43-227 Grzawa	pszczyński	43	AB
29	ŚDS Pszczyna	ul. Św. Jadwigi 4 43-200 Pszczyna	pszczyński	40	AB
30	ŚDS Racibórz	ul. F. Grzonki 1 47-400 Racibórz	raciborski	35	B
31	ŚDS Ruda Śląska ul. Kłodnicka 103	ul. Kłodnicka 103 41-706 Ruda Śląska	m. Ruda Śląska	40	AB
32	ŚDS Ruda Śląska ul. Wolności 30	ul. Wolności 30 41-700 Ruda Śląska	m. Ruda Śląska	21	ABC
33	ŚDS Rybnik ul. Andersa 6	ul. Andersa 6 44-270 Rybnik	m. Rybnik	40	A
34	ŚDS Rybnik ul. Karłowicza 48	ul. Karłowicza 48 44-200 Rybnik	m. Rybnik	56	B
35	ŚDS Sosnowiec ul. Grota Roweckiego 2	ul. Grota Roweckiego 2 41-200 Sosnowiec	m. Sosnowiec	60	ABC
36	ŚDS Sosnowiec ul. Lenartowicza 73	ul. Lenartowicza 73 41-219 Sosnowiec	m. Sosnowiec	56	BC
37	ŚDS Świętochłowice	ul. Karpacka 3 41-608 Świętochłowice	m. Świętochłowice	98	AC
38	ŚDS Tarnowskie Góry ul. Wyszyńskiego 135	ul. Wyszyńskiego 135 42-612 Tarnowskie Góry	tarnogórski	20	ABC
39	ŚDS Tarnowskie Góry ul. Strzybnicka 3	ul. Strzybnicka 3 42-609 Tarnowskie Góry	tarnogórski	20	ABC
40	ŚDS Tychy ul. Nowokościelna 56	ul. Nowokościelna 56 43-100 Tychy	m. Tychy	50	AB
41	ŚDS Tychy ul. Mikołowska 122	ul. Mikołowska 122 43-100 Tychy	m. Tychy	18	A
42	ŚDS Połomia	ul. Centralna 48 44-323 Połomia	wodzisławski	35	B
43	ŚDS Wodzisław Śląski	ul. Bogumińska 15 44-300 Wodzisław Śląski	wodzisławski	30	A
44	ŚDS Zabrze	ul. Gen. Andersa 34 41-808 Zabrze	m. Zabrze	55	AB
45	ŚDS Irządze	ul. Irządze 127a 42-446 Irządze	zawierciański	36	ABCD
46	ŚDS Zawiercie	ul. Krzywa 3 42-400 Zawiercie	zawierciański	52	AB
47	ŚDS Pewel Wielka	34-340 Pewel Wielka	żywiecki	35	B
48	ŚDS Radziechowy	ul. Plebańska 1570 34-381 Radziechowy	żywiecki	20	BC

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Śląski Urząd Wojewódzki w Katowicach, Rejestr środowiskowych domów samopomocy – stan na wrzesień 2024 r. [<https://www.katowice.uw.gov.pl>].

Zgodnie z danymi za rok 2023 spośród dostępnych 2 127 miejsc dziennego pobytu w ŚDS wykorzystano 2 052 (96,5%). Aż w 40 z 48 ŚDS ogółem wykorzystano wszystkie dostępne miejsca, co należy ocenić pozytywnie. Warto również zwrócić uwagę na frekwencję uczestników korzystających z usług ŚDS – w roku 2023 wynosiła ona ok. 67% w przypadku pobytów dziennych oraz ok. 63% w przypadku pobytów całodobowych. Na przestrzeni ostatniej dekady najwyższa frekwencja wśród uczestników pobytu całodobowego została odnotowana w 2013 roku (ok. 92%), z kolei najniższa - w 2020 roku (ok. 49,1%). Wśród uczestników pobytu dziennego najwyższą frekwencję na poziomie ok. 73,6% wykazano w roku 2019, najniższą natomiast - w roku 2020 (ok. 59,3%)²¹. Szczegółowe dane ukazano na rycinie 9.

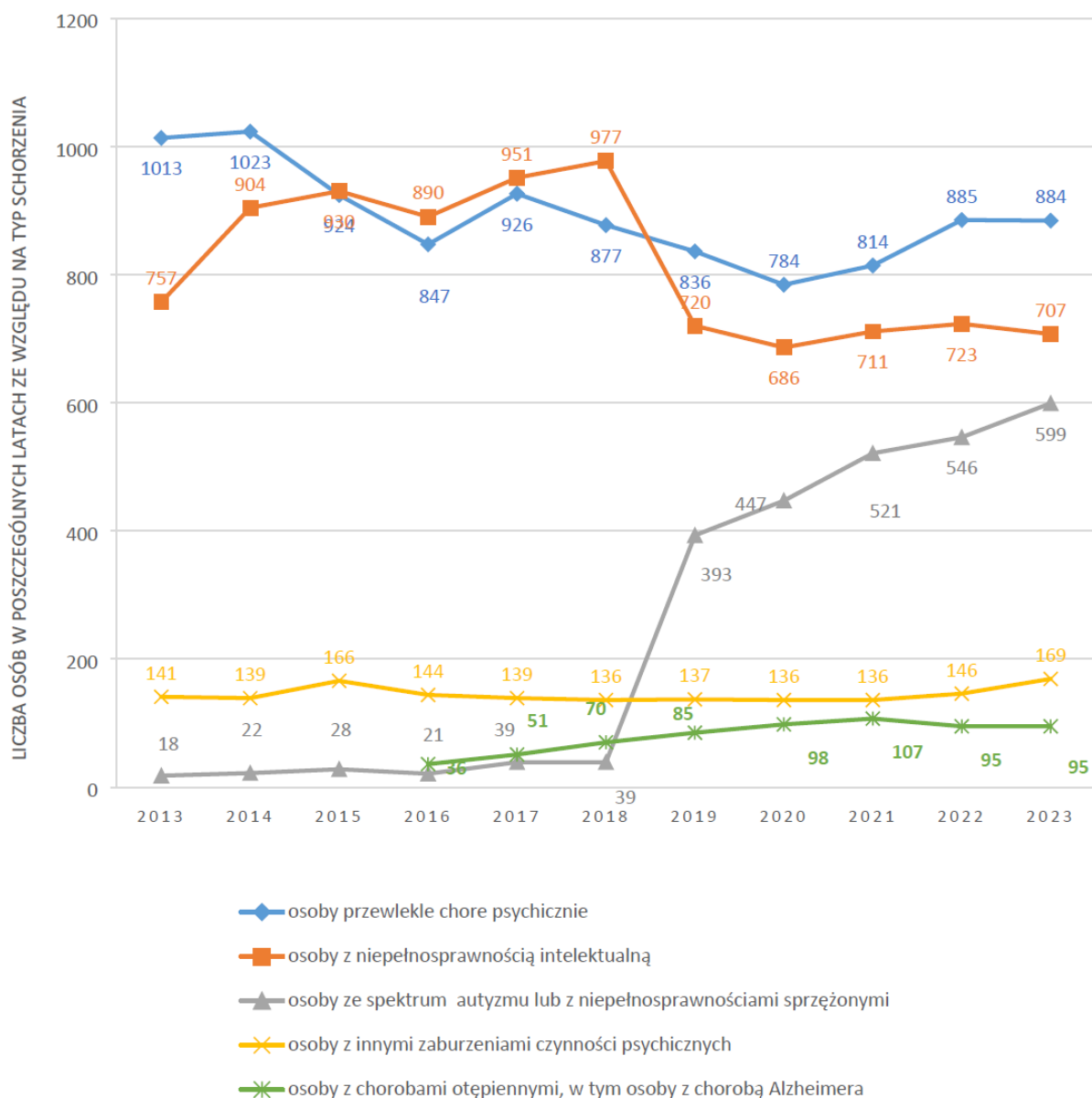
Ryc. 9. Średnia frekwencja w ŚDS w latach 2013-2023.

Źródło: Środowiskowe domy samopomocy w województwie śląskim. Raport dotyczący efektywności działalności w 2023 roku. Śląski Urząd Wojewódzki w Katowicach, Katowice, 9 września 2024 r.

W roku 2023 z usług ŚDS skorzystały 2 454 osoby, w tym 884 osoby przewlekle chore psychicznie (36% ogółu), 707 osób z niepełnosprawnością intelektualną (28,8%), 599 osób ze spektrum autyzmu lub z niepełnosprawnościami sprzężonymi (24,4%), 169 osób z innymi zaburzeniami czynności psychicznych (6,9%) oraz 95 osób z chorobami otępiennymi, w tym z chorobą Alzheimera (3,9%). W ostatniej dekadzie zaobserwowano spadek liczby korzystających z ŚDS osób w przypadku dwóch pierwszych spośród ww. grup. Z kolei największy przyrost uczestników wystąpił wśród uczestników ze spektrum autyzmu lub niepełnosprawnościami sprzężonymi²² (ryc. 10).

²¹ Środowiskowe domy samopomocy w województwie śląskim. Raport dotyczący efektywności działalności w 2023 roku. Śląski Urząd Wojewódzki w Katowicach, Katowice, 9 września 2024 r.

²² Ibidem.

Ryc. 10. Osoby korzystające z usług ŚDS w podziale na typ schorzenia w okresie 2013-2023. Źródło: Środowiskowe domy samopomocy w województwie śląskim. Raport dotyczący efektywności działalności w 2023 roku. Śląski Urząd Wojewódzki w Katowicach, Katowice, 9 września 2024 r.

Należy podkreślić, że wskaźnik liczby miejsc w ŚDS w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców był w województwie śląskim znacznie niższy niż w Polsce i wynosił 5,0 wobec 8,9 dla całego kraju. Analogiczna sytuacja dotyczy klubów samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi (śląskie 0,03; Polska 0,19). W województwie funkcjonuje jeden **klub samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi**, dysponujący 15 miejscami dla uczestników²³.

Wśród świadczeń adresowanych do osób z zaburzeniami psychicznymi szczególnie istotne są także **specjalistyczne usługi opiekuńcze**, realizowane przez ośrodki pomocy społecznej w ramach zadań własnych gmin. Usługi te są dostosowane do szczególnych potrzeb

²³ Ocena zasobów pomocy społecznej Województwo śląskie 2024... op. cit.

(wynikających między innymi z rodzaju schorzenia lub niepełnosprawności) i świadczone są przez osoby ze specjalistycznym przygotowaniem zawodowym²⁴. Specjalistyczne usługi opiekuńcze dla osób z zaburzeniami psychicznymi mogą obejmować m.in. następujące formy²⁵:

1) uczenie i rozwijanie umiejętności niezbędnych do samodzielnego życia, w tym zwłaszcza:

a) kształtowanie umiejętności zaspokajania podstawowych potrzeb życiowych i umiejętności społecznego funkcjonowania, motywowanie do aktywności, leczenia i rehabilitacji, prowadzenie treningów umiejętności samoobsługi i umiejętności społecznych oraz wspieranie, także w formie asystowania w codziennych czynnościach życiowych,

b) interwencje i pomoc w życiu w rodzinie, w tym: pomoc w radzeniu sobie w sytuacjach kryzysowych, ułatwienie dostępu do edukacji i kultury, doradztwo, koordynacja działań innych służb na rzecz rodziny, której członkiem jest osoba uzyskująca pomoc w formie specjalistycznych usług, kształtowanie pozytywnych relacji osoby wspieranej z osobami bliskimi, współpraca z rodziną,

c) pomoc w załatwianiu spraw urzędowych, w tym: w uzyskaniu świadczeń socjalnych, emerytalno-rentowych, w wypełnieniu dokumentów urzędowych,

d) wspieranie i pomoc w uzyskaniu zatrudnienia, w tym zwłaszcza: w szukaniu informacji o pracy, pomoc w znalezieniu zatrudnienia lub alternatywnego zajęcia (w szczególności uczestnictwo w zajęciach warsztatów terapii zajęciowej, zakładach aktywności zawodowej, środowiskowych domach samopomocy, centrach i klubach integracji społecznej, klubach pracy), w kompletowaniu dokumentów potrzebnych do zatrudnienia, w przygotowaniu do rozmowy z pracodawcą, wspieranie i asystowanie w kontaktach z pracodawcą, w rozwiązywaniu problemów psychicznych wynikających z pracy lub jej braku,

e) pomoc w gospodarowaniu pieniędzmi, w tym: nauka planowania budżetu, asystowanie przy ponoszeniu wydatków, pomoc w uzyskaniu ulg w opłatach, zwiększanie umiejętności gospodarowania własnym budżetem oraz usamodzielnianie finansowe;

2) pielęgnacja – jako wspieranie procesu leczenia, w tym: pomoc w dostępie do świadczeń zdrowotnych, uzgadnianie i pilnowanie terminów wizyt lekarskich, badań diagnostycznych, pomoc w wykupywaniu lub zamawianiu leków w aptece, pilnowanie przyjmowania leków oraz obserwowanie ewentualnych skutków ubocznych ich stosowania, w szczególnie uzasadnionych przypadkach zmiana opatrunków, pomoc w użyciu środków pomocniczych i materiałów medycznych, przedmiotów ortopedycznych, a także w utrzymaniu higieny, pomoc w dotarciu do placówek służby zdrowia, pomoc w dotarciu do placówek rehabilitacyjnych;

3) rehabilitacja fizyczna i usprawnianie zaburzonych funkcji organizmu w zakresie nieobjętym przepisami ustawy z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych;

²⁴ Rozporządzenie Ministra Polityki Społecznej z dnia 22 września 2005 r. w sprawie specjalistycznych usług opiekuńczych [Tekst jedn. Dz.U. 2024 poz. 816].

²⁵ Ibidem.

- 4) pomoc mieszkaniowa, w tym: w uzyskaniu mieszkania, negocjowaniu i wnoszeniu opłat, w organizacji drobnych remontów, adaptacji, napraw, likwidacji barier architektonicznych, kształtowanie właściwych relacji osoby uzyskującej pomoc z sąsiadami i gospodarzem domu;
- 5) zapewnienie dzieciom i młodzieży z zaburzeniami psychicznymi dostępu do zajęć rehabilitacyjnych i rewalidacyjno-wychowawczych, w wyjątkowych przypadkach, jeżeli nie mają możliwości uzyskania dostępu do zajęć, o których mowa w art. 7 ustawy z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego.

Gminy zajmują się także organizowaniem i świadczeniem **specjalistycznych usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi** – są to zadania zlecone z zakresu administracji rządowej. W roku 2023 z tego rodzaju usługi skorzystało 731 osób, którym udzielono łącznie 136 762 świadczeń²⁶.

Współpraca z organizacjami pozarządowymi

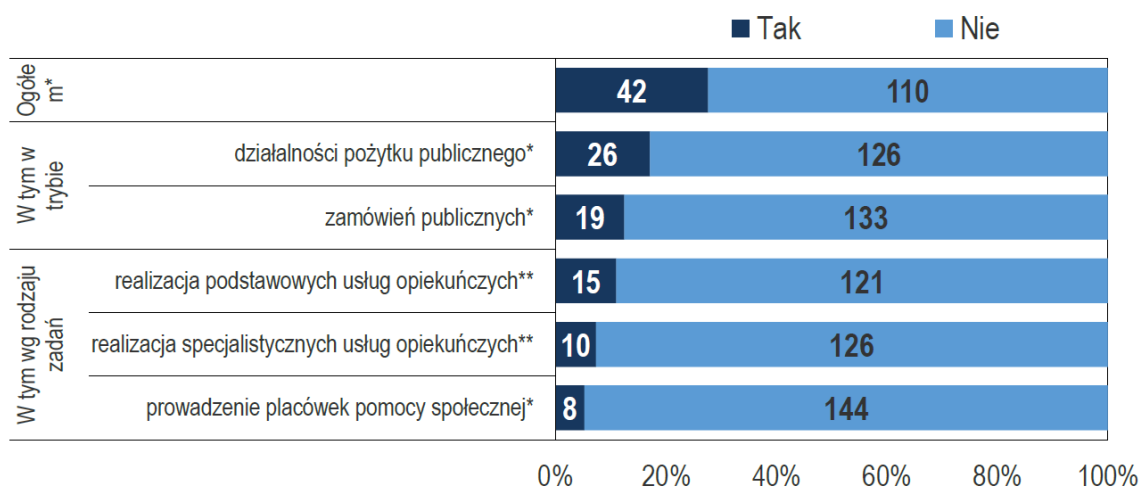
Organy administracji rządowej i samorządowej organizują pomoc społeczną, współpracując w tym zakresie, na zasadzie partnerstwa, z organizacjami społecznymi i pozarządowymi, Kościołem Katolickim, innymi kościołami, związkami wyznaniowymi oraz osobami fizycznymi i prawnymi²⁷. Jednym z rodzajów współpracy jest zlecenie przez organy administracji publicznej realizacji zadań publicznych organizacjom pożytku publicznego w drodze otwartych konkursów. Kwestie te szczegółowo reguluje ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie. W myśl tej ustawy działalnością pożytku publicznego jest działalność społecznie użyteczna w sferze określonych ustawą zadań publicznych, prowadzona przez organizacje pozarządowe. Sfera zadań publicznych obejmuje między innymi zadania w zakresie pomocy społecznej, w tym pomocy rodzinom i osobom będącym w trudnej sytuacji życiowej oraz wyrównywania szans tych rodzin i osób²⁸.

W województwie śląskim w roku 2023 r. realizację zadań w zakresie pomocy społecznej zlecały organizacjom pozarządowym 42 jednostki samorządu terytorialnego (28% ogółu). W miastach na prawach powiatu wyżej wymieniona współpraca była znacznie częstsza (56%) w porównaniu z samorządami w powiatach ziemskich (24%). Spośród poszczególnych rodzajów gmin zlecenie zadań najczęściej występowało w gminach miejskich (43%), rzadziej w miejsko-wiejskich (20%), a najrzadziej w wiejskich (17%). Ogólna liczba umów/zleceń dla organizacji pozarządowych na realizację zadań wyniosła 168 (74% w trybie działalności pożytku publicznego oraz 26% w trybie zamówień publicznych). Zadania te dotyczyły m.in. realizacji podstawowych usług opiekuńczych (11% JST), specjalistycznych usług opiekuńczych (7%), a także prowadzenia placówek pomocy społecznej (9%). Szczegółowe dane przedstawiono na rycinie 11.

²⁶ Ocena zasobów pomocy społecznej Województwo śląskie 2024... op. cit.

²⁷ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej... op. cit.

²⁸ Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie [Tekst jedn. Dz.U. 2023 poz. 571 z późn. zm.].

Struktura

Ryc. 11. Zlecenie przez JST zadań organizacjom pozarządowym w obszarze pomocy i wsparcia w województwie śląskim w 2023 roku.

* Dotyczy wszystkich badanych JST (N=152)

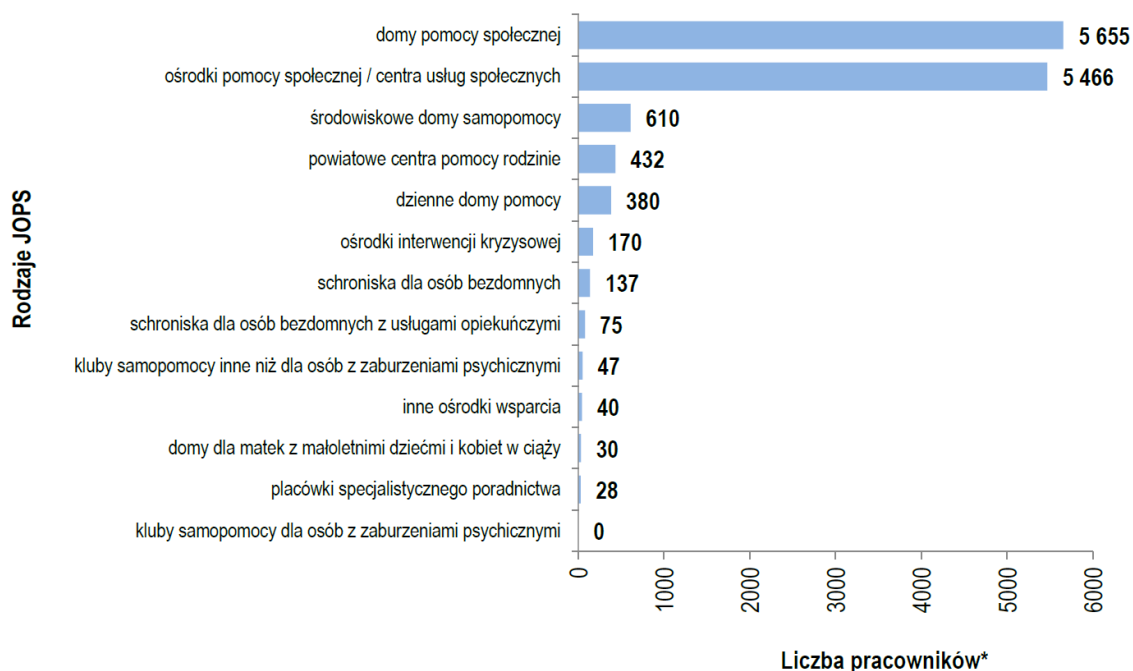
** Dotyczy gmin (N=136)

Źródło: Ocena zasobów pomocy społecznej Województwo śląskie 2024, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego, Katowice, czerwiec 2024.

Kadry pomocy społecznej

Na koniec 2023 r. w województwie śląskim na 10 tys. mieszkańców przypadało przeciętnie 30,1 pracowników jednostek organizacyjnych opieki społecznej (w Polsce 32,3). W miastach na prawach powiatu wskaźnik ten wynosił 29,5, natomiast w powiatach ziemskich 30,8. Najniższe jego wartości zanotowano w podregionach: rybnickim (23,9), tyskim (24,6) oraz sosnowieckim (25,9), a na poziomie powiatowym w m. Jastrzębie-Zdrój (14,0), m. Żory (14,9) oraz powiecie kłobuckim (18,6). Wśród pracowników jednostek szczebla gminnego i powiatowego na koniec 2023 r. najwięcej zatrudnionych było w: domach pomocy społecznej (5 655 osób), ośrodkach pomocy społecznej / centrach usług społecznych (5 466 osób), środowiskowych domach samopomocy (610 osób), oraz powiatowych centrach pomocy rodzinie (432 osoby) (ryc. 12). W 2023 roku, w stosunku do roku 2022, ogólna liczba pracowników jednostek pomocy społecznej szczebla gminnego i powiatowego zmniejszyła się o 455 osób, tj. o 3,4% (w Polsce spadek wyniósł 3,5%). Na koniec 2023 roku 75,2% ogółu pracowników jednostek organizacyjnych opieki społecznej w województwie śląskim legitymowało się wyższym wykształceniem. Średnie wykształcenie posiadało 19,8%. Struktura wykształcenia pracowników różniła się w zależności od rodzaju jednostki – najwyższy udział procentowy osób z wykształceniem wyższym odnotowano w PCPR, najniższy w MOPR (ryc. 13)²⁹.

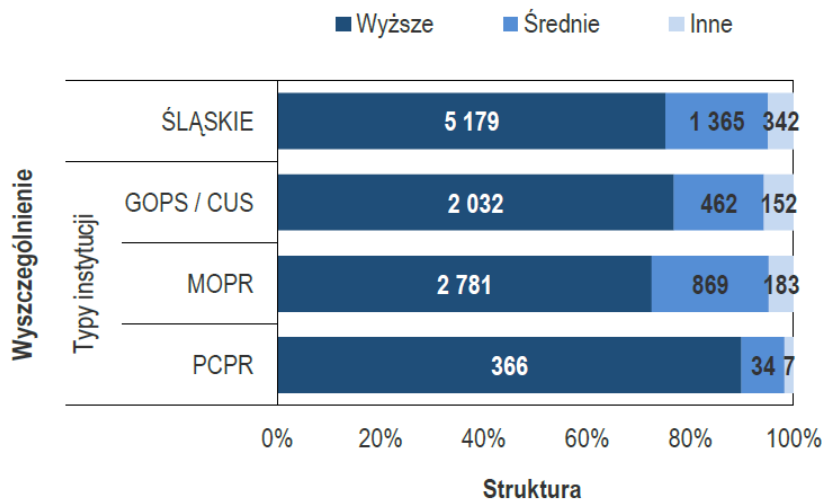
²⁹ Ocena zasobów pomocy społecznej Województwo śląskie 2024... op. cit.

* W przeliczeniu na etaty.

Ryc. 12. Liczba pracowników (w przeliczeniu na etaty) poszczególnych typów JOPS szczebla gminnego i powiatowego – województwo śląskie, stan na koniec 2023 roku.

Źródło: Ocena zasobów pomocy społecznej Województwo śląskie 2024, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego, Katowice, czerwiec 2024.

Ryc. 13. Struktura wykształcenia pracowników podstawowych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej i centrów usług społecznych – województwo śląskie, stan na koniec 2023 roku (N=152, n=6 886).

Źródło: Ocena zasobów pomocy społecznej Województwo śląskie 2024, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego, Katowice, czerwiec 2024.

IV. Cel główny i cele szczegółowe

CEL GŁÓWNY
Upowszechnienie zróżnicowanych form pomocy i oparcia społecznego na terenie województwa śląskiego

CEL SZCZEGÓŁOWY I		
Wspieranie rozwoju zróżnicowanych form pomocy i oparcia społecznego		
	Zadania	Podmiot realizujący
1	Monitorowanie sytuacji w zakresie tworzenia i funkcjonowania jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, w tym działających na rzecz osób z zaburzeniami psychicznymi – coroczna ocena zasobów pomocy społecznej w województwie śląskim	ROPS
2	Organizacja spotkań w zakresie upowszechniania koordynacji działań na rzecz osób z zaburzeniami psychicznymi realizowanych przez podmioty należące do różnych sektorów (publicznego, prywatnego i społecznego) oraz resortów (polityki społecznej, zdrowia, zatrudnienia, edukacji) - dla przedstawicieli jednostek samorządu terytorialnego, podmiotów wykonujących działalność leczniczą, jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, placówek oświatowych, organizacji pozarządowych	UMWSL
3	Organizacja kształcenia i doskonalenia zawodowego pracowników systemu pomocy społecznej	Zgodnie z celem strategicznym 3 SPSWSL na lata 2020-2030
4	Wzmacnianie bazy instytucjonalnej systemu pomocy i integracji społecznej oraz wspierania rodziny	Zgodnie z celem strategicznym 4 SPSWSL na lata 2020-2030
5	Wzmacnianie roli ekonomii społecznej i solidarnej w dostarczaniu usług społecznych	Zgodnie z celem strategicznym 5 SPSWSL na lata 2020-2030

CEL SZCZEGÓŁOWY II		
Zwiększanie wiedzy w zakresie możliwości korzystania ze zróżnicowanych form pomocy i oparcia społecznego		
	Zadania	Podmiot realizujący
1	Działania informacyjno-edukacyjne w zakresie upowszechniania wiedzy o jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej działających na rzecz osób z zaburzeniami psychicznymi wśród mieszkańców województwa	UMWSL ROPS JOPS
2	Działania informacyjno-edukacyjne w zakresie upowszechniania wiedzy o jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej działających na rzecz osób z zaburzeniami psychicznymi wśród pacjentów podmiotów wykonujących	PWDL

	działalność leczniczą w rodzaju opieka psychiatryczna i leczenie uzależnień	
3	Działania informacyjno-edukacyjne w zakresie upowszechniania wiedzy o jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej działających na rzecz osób z zaburzeniami psychicznymi wśród dzieci i młodzieży	UMWSL PO
4	Działania informacyjno-edukacyjne w zakresie upowszechniania wiedzy o jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej działających na rzecz osób z zaburzeniami psychicznymi wśród osób i podmiotów realizujących zadania w obszarze pomocy społecznej, usług zdrowotnych, zatrudnienia, usług edukacyjnych	UMWSL

Wszelkie koszty związane z wdrażaniem, realizacją i monitoringiem zadań przewidzianych w Programie poszerzania, zróżnicowania i unowocześniania pomocy i oparcia społecznego dla osób z zaburzeniami psychicznymi w zakresie pomocy i oparcia społecznego zostały przedstawione w Śląskim Programie Ochrony Zdrowia Psychicznego na lata 2024-2030.

Bibliografia

- 1) Marszałek L., Systemy wsparcia społecznego w procesie rehabilitacji osób niepełnosprawnych, Seminare 26, 2009, s. 201-213.
- 2) Ocena zasobów pomocy społecznej Województwo śląskie 2024, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego, Katowice, czerwiec 2024.
- 3) Rozporządzenie Ministra Polityki Społecznej z dnia 22 września 2005 r. w sprawie specjalistycznych usług opiekuńczych [Tekst jedn. Dz.U. 2024 poz. 816].
- 4) Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 30 października 2023 r. w sprawie Narodowego Programu Ochrony Zdrowia Psychicznego na lata 2023-2030 [Dz.U. 2023 poz. 2480].
- 5) Sęk H., Cieślak R., Wsparcie społeczne – sposoby definiowania, rodzaje i źródła wsparcia, wybrane koncepcje teoretyczne, w: Wsparcie społeczne, stres i zdrowie, red. H. Sęk, R. Cieślak, PWN, Warszawa 2004, s. 14.
- 6) Śląski Urząd Wojewódzki w Katowicach, Rejestr domów pomocy społecznej – stan na wrzesień 2024 r. [<https://www.katowice.uw.gov.pl>].
- 7) Śląski Urząd Wojewódzki w Katowicach, Rejestr środowiskowych domów samopomocy – stan na wrzesień 2024 r. [<https://www.katowice.uw.gov.pl>].
- 8) Środowiskowe domy samopomocy w województwie śląskim. Raport dotyczący efektywności działalności w 2023 roku. Śląski Urząd Wojewódzki w Katowicach, Katowice, 9 września 2024 r.
- 9) Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej [Tekst jedn. Dz.U. 2024 poz. 1283].
- 10) Ustawa z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego [Tekst jedn. Dz.U. 2024 poz. 917].
- 11) Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie [Tekst jedn. Dz.U. 2023 poz. 571 z późn. zm.].

Spis tabel

Tab. I. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną wg powodów udzielenia pomocy – województwo śląskie, 2023 r.....	9
Tab. II. Domy Pomocy Społecznej dla Osób Przewlekłe Psychiczenie Chorych w województwie śląskim w roku 2024.....	16
Tab. III. Domy Pomocy Społecznej dla Osób Niepełnosprawnych Intellektualnie w województwie śląskim w roku 2024.....	16
Tab. IV. Środowiskowe domy samopomocy w województwie śląskim w roku 2024.....	19

Spis rycin

Ryc. 1. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną ogółem jako odsetek ogółu mieszkańców – województwo śląskie i Polska, lata 2013-2023.....	7
Ryc. 2. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną ogółem w województwie śląskim w latach 2013-2023.	8
Ryc. 3. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną w odniesieniu do liczby mieszkańców wg powodów udzielenia pomocy – województwo śląskie i Polska, 2023 r., część I.....	10
Ryc. 4. Struktura specjalistycznych jednostek pomocy społecznej – województwo śląskie, stan na koniec 2023 r. (N=606).....	12
Ryc. 5. Ośrodki wsparcia w województwie śląskim, stan na koniec 2023 r., N=219.....	12
Ryc. 6. Struktura miejsc w specjalistycznych jednostkach pomocy społecznej – województwo śląskie, stan na koniec 2023 r. (N=18 496).....	13
Ryc. 7. Miejsca w ośrodkach wsparcia – województwo śląskie, stan na koniec 2023 roku, (N=8 161).....	14
Ryc. 8. Specjalistyczne jednostki pomocy społecznej – liczba miejsc na 10 tys. mieszkańców w województwie śląskim i w Polsce w latach 2013-2023.....	15
Ryc. 9. Średnia frekwencja w ŚDS w latach 2013-2023.....	21
Ryc. 10. Osoby korzystające z usług ŚDS w podziale na tym schorzenia w okresie 2013-2023.	22
Ryc. 11. Zlecanie przez JST zadań organizacjom pozarządowym w obszarze pomocy i wsparcia w województwie śląskim w 2023 roku.....	25
Ryc. 12. Liczba pracowników (w przeliczeniu na etaty) poszczególnych typów JOPS szczebla gminnego i powiatowego – województwo śląskie, stan na koniec 2023 roku.	26
Ryc. 13. Struktura wykształcenia pracowników podstawowych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej i centrów usług społecznych – województwo śląskie, stan na koniec 2023 roku (N=152, n=6 886).	26